

СВЕТИ ГРИГОРИЈЕ ИЗ НИСЕ

О БЛАЖЕНСТВИМА

Прво слово

А кад Он виде народ многи, попе се на гору, и седе, и приступише му ученици његови. И отворивши уста своја, учаше их говорећи: Блажени сиромашни духом, јер њихово је царство небеско (Мт. 5; 1–3)

Ко је међу окупљенима такав, да би могао да буде ученик Логоса и да се заједно с Њим са земље, од мисли ниских и ништавних, успне на духовну гору узвишеног созерцања? Она (гора) је избегла сваку сенку уздигнутих брежуљака злобе и са свих страна је обасјана лучама истините светлости, у чистој ведрини истине. Са њеног врха може да се види све, што је за оне, затворене у долини, невидљиво. А шта се погледу открива са ове висине, какви су то призори и колико су многобројни, описује сам Бог Логос, блаженима називајући оне који су с Њим ушли на гору, и као да прстом указује – овде на Царство небеско, тамо на наслеђе вишње земље, па онда на милост, правду, утеху, задобијање сродства са Богом сваке твари и на плод прогона, управо онај којим се постаје сажитељ Божији и на све друго што, осим тога, по указивању Логосовог прста одозго, са горе, може да види онај што у нади упире поглед са те узвишене осматрачнице.

И док се Господ успиње на гору, послушајмо шта узвикује Исаија: Ходите да идемо на гору Господњу (Ис. 2; 3). Ако смо слаби због греха, онда, како нас поучава пророштво, укрепимо клонуле руке и колена изнемогла (Ис. 35; 3). Ако будемо на врху, пронаћи ћемо Оног Који исцељује сваку болест и сваку рану (Мт. 4; 23), и Који узима наше немоћи и носи наше болести (Мт. 8; 17). Стога пожуримо и ми да се попнемо, да бисмо са Исаијом

стали на врх наде и са узвишења видели она блага на која Логос указује онима, што су следили до ове висине. Нека и нама Бог Логос развеже уста и нека нас научи ономе, чије слушање значи блаженство. Нека почетак нашег разматрања буде почетак онога, што је речено у учењу.

Блажени су, каже, сиромашни духом, јер њихово је Царство небеско. Ако неки златољубац наиђе на натпис који показује да се ту чува ризница, али да место, које у себи крије ту ризницу, онима који желе да га стекну задаје много зноја и труда, зар ће бити исувише слаб да уложи тај напор и зар ће занемарити добит, и хоће ли му се то, што се неће присилити на усрдан труд, учинити слађим од богатства? Не, неће бити тако. Напротив, он ће позвати све своје пријатеље и са свих страна, колико је то могуће, прикупити помоћ за то дело, и уз мноштво руку учиниће скривено богатство својим сопственим. Ето, браћо, и та ризница, на коју нам указује Писмо, по својој нејасноћи за нас представља скривено богатство. Због тога и ми, љубитељи чистог злата, користимо помоћ многих који нам садејствују својим молитвама да бисмо за себе открили то богатство и свима ту ризницу подједнако поделили, а да га ипак сви добију у целости. Подела врлине је таква, да се дели свакоме ко се за њу надмеће и да свима припада сва, нимало се не смањујући због оних који саучествују у подели. Приликом поделе земног богатства, онај који за себе узме више од оних што су подједнако поделили, чини неправду јер, увећавајући свој удео, неминовно умањује удео саучесника. Духовно богатство, међутим, слично је сунцу, јер се дели свима који га гледају и за свакога остаје цело. Дакле, будући да се сваки нада подједнакој добити од труда, тражимо да сви покажу молитвено садејство.

Претпостављам да се превасходно мора створити појам о самом блаженству и о томе шта је оно. Блаженство је, како ја расуђујем, сажетак свега о чему размишљамо као о добру које није лишено

ничега што је сагласно са добром жељом. Појам блаженства постаће нам ближи уколико га упоредимо са оним што му је противно. Обележје блаженства је непрестана радост без сенке, која происходи из врлине. Противно блаженству је стање несреће. Због тога је несрећа мучење у горким и невољним страдањима. Расположења оних који се налазе у једном од ова стања представљају супротности. Онај, који се назива блаженим, може да се весели и радује ономе, што му се понуди за насладу, док је несрећник жалостан и огорчен оним што има. Због тога је уистину свеблажено само Божанство, јер, ма како да Га замишљамо, блаженство ће бити онај чисти живот, оно неизрециво и непојмљиво добро, неописива лепота, сама (апсолутна) благодат, премудрост и сила, светлост истинита, извор сваког добра, власт која све превазилази; једино достојно љубави, свагда истоветно, непрестана радост, вечно весеље о којем, чак и ако неко каже све, неће, по достојанству, још увек ништа рећи. Разум не може да појми Суштог, па и ако успемо да о Њему створимо узвишенију представу, онда то, што смо замислили, не може да се изрази никаквим речима. Будући да је Онај који је створио човека, створио (ово биће) по свом образу (1. Мојс. 1; 27), онда ће по причасности истинском блаженству на другом месту блажено бити оно што је тако именовано (као образ Божији). Као што, у погледу телесне лепоте, лепота прволика у живом и уистину постојећем лицу има превасходство у односу на њено подобје изражено на слици, тако се и људска природа, будући образ највишег блаженства, и сама одликује том узвишеном лепотом када у самој себи показује изражавање блажених црта. Међутим, како је греховна нечистота обезличила (унаказила) лепоту лика (тј. образа), дошао је Онај Који нас је умио својом сопственом водом, водом живом и која тече у живот вечни (Јн. 4; 14), да би се, када уклонимо греховну ругобу, у нама опет обновио блажени лик. И као што ће у уметности живописања онај опитан рећи неопитном да је прекрасно лице

састављено од таквих и таквих телесних делова, да има такву косу и округле очи, и оцртане обрве, и облик образа и све остале појединости које чине лепоту, тако и Онај Који живопише нашу душу по подобију јединог Блаженог све, што служи блаженству, по реду изображава речју и као прво говори: Блажени сиромашни духом, јер њихово је Царство небеско.

Какве ћемо користи имати од овог великог дара ако нам није јасан смисао који се садржи у овим речима? И у случају лекарског умећа многи скупоцени лекови, до којих се тешко долази, остају неупотребљиви и бескорисни за болеснике, уколико од умећа не научимо чему погодује сваки од њих. Шта дакле значи осиромашити духом, чиме се задобија право да постанемо поседници Царства небеског? Из Писма смо дознали за две врсте богатства: једно је пожељно, а друго осуђено. Пожељно је богатство у врлинама, а осуђује се вештаствено и земно богатство, јер је оно прво наслеђе душе, а друго може да послужи само за обману чувстава. Због тога Господ забрањује да се оно сабира, јер се за њега спрема да га прождеру мољци и да лопови поткопају зидине (Мт. 6; 19). Напротив, Он заповеда да се уложи труд на богатству узвишених ризница, које не дотиче сила трулежности. Након што је говорио о мољцу и крађи, Господ је указао на пљачкаша душевних ризница. Према томе, ако се сиромаштво супротставља богатству, онда се, наравно, у складу с тим мора прихватити да и сиромаштво бива двојако: једно се одбацује, а друго назива блаженим. Због тога онај који је осиромашао у целомудрености или у скупоценом наслеђу – праведности, мудрости или разборитости, или се, можда, показује као сиромашан, некористољубив и убог у односу на неку другу многовредну драгоценост, пати од сиромаштва и јадан је због некористољубља према оном, што је за човека скупоцено. Међутим, ко је добровољно осиромашао од свега порочног, и у своје ризнице не полаже ниједну ђаволску драгоценост него пламти духом и кроз то сабира у своју ризницу

сиромаштво у рђавим делима, тај, према указивању Логоса, пребива у блаженом сиромаштву, чији је плод небеско Царство.

Вратимо се поново на творење ризнице, и немојмо престајати да речју, која прониче у дубину, разоткривамо скривено. Господ каже: Блажени сиромашни духом. На неки начин, и раније, и сада, и опет ће бити речено да је врхунац врлинског живота уподобљење Божанству. Људи су, међутим, савршено неспособни да подражавају Бестрасно и Чисто, јер је потпуно немогуће да се острашћени живот уподоби природи која у себи не допушта никакву страст. Према томе, ако је једини блажени Бог, како га именује и апостол (1. Тим. 6; 15), и ако је за људе учешће у блаженству могуће једино кроз уподобљење Богу, онда је то подржавање крајње тешко. Отуда следи да је блаженство недоступно људском животу. И у Божанству, међутим, постоји нешто што се, као могуће, нуди за подражавање онима који то желе. Шта је то заправо? Како се мени чини, то је управо сиромаштво духа. Писмо тако назива добровољно смиреноумље. У оном примеру апостол показује сиромаштво Божије и каже: Богат будући, нас ради осиромаша, да се Његовим сиромаштвом ви обогатите (2. Кор. 8; 9). Дакле, уколико све остало, што се односи на природу Божанства, далеко превазилази меру природе човечије, и ако је смирење нешто што нам је сродно и срасло са нама који по земљи корачамо, који смо начињени од земље и у земљу се враћамо, онда ћеш се ти, уподобивши се Богу у ономе што је за тебе природно и могуће, сам обући у тај блажени лик (образ). И нека нико не сматра да је напредовање у смиреноумљу лако и да се може задобити без труда. Напротив, то је дело теже од сваког, ма ког врлинског подвига. Зашто? Када је заспао човек који је у себе примио добро семе, непријатељ нашег живота укоренио је у њега најважнији од њему противних засада – коров гордости. Чим је он самога себе свргнуо на земљу, самим тим је и несрећни људски род повукао за собом у свеопшти пад. За нашу природу не постоји још једно такво зло, као што је она

болест коју изазива гордост. Према томе, будући да је страст надмености урођена готово свакоме ко припада људском роду, Господ управо отуда и започиње блаженства. Као да из наших навика искорењује гордост, сличну неком првородном злу, Он нам саветује да се уподобимо Оном, Који је добровољно осиромашео и Који је уистину блажен, да бисмо Му се ми, у чему год можемо и колико год можемо, уподобили добровољним сиромаштвом, а себе и заједницу привели блаженству. Зато нека је у вама иста мисао која је и у Христу Исусу... Који је Себе понизио узевши обличје слуге (Филипљ. 2; 5–7). Постоји ли веће осиромашење него да Бог узме обличје слуге? Има ли већег смирења, него да Свецар постане заједничар наше убоге природе? Цар над царевима и Господар над господарима Својом вољом се обукао у обличје слуге. Судија васељене постаје поданик (овоземаљских) владара. Господ твари борави у пећини. За Свеобухватног нема места у гостионици, него Га шаљу у шталу за бесловесне животиње. Чисти и Васцели прима на себе скверну човечије природе, а заједно са њом и све наше сиромаштво, долазећи чак до окушања смрти. Увиђате ли меру добровољног сиромаштва? Живот окуша смрт; Судију изводе у судницу; Господ живота свега постојећег бива осуђен од судије; Цар васцеле надземаљске силе не скида са Себе руке извршилаца казне. У том обрасцу, каже апостол, гледај меру смиреноумља.

Чини ми се да неће бити лоше да брижљиво размотримо безумље страсти разметљивости да бисмо, када с великом ревношћу и лакоћом узнатпредујемо у смиреноумљу, успели и у задобијању блаженства. Искусни лекари најпре уклањају узрок, а затим лако напредују у исцелењу болести. Тако ћемо и ми, смиливши разметљивост разумом, пут смиреноумља учинити лакшим. Чиме ће се најбоље доказати испразност разметљивости? Чиме другим, ако не расуђивањем о томе шта је природа? Онај, ко гледа на себе а не на оно што га окружује, нема основе да падне у такву страст. Шта је, дакле, човек? Украситељ наш, који је људску

племенитост припреmio за uzvišenost, rodoslov prirode izvodi iz blata. Otuda potiče i tvoje blagorodstvo, i tvoja znamenitost, gordeљivče, i ti si u srodstvu sa опекама! Ако је за тебе пожељно да се у вези с твојим рођењем говори о оном блиском и непосредном, кажем ти да идеш даље. Не говори о томе, не размећи се, да не откријеш срамоту оца својега и своје мајке, како каже Закон (3. Мојс. 18; 7). Не оглашавај (речима) пред свима оно што је достојно заборављања и дубоког ћутања! Зар не црвениш након тога ти, земни кумиру, који ћеш ускоро бити прах? Хоћеш ли се, као мехур, још дуго надимати и бити преиспуњен гордошћу, хоћеш ли се ширити у својој разметљивости и узносити мисли испразним умовањем? Зар не видиш обе границе људског живота (зар не видиш) како он почиње и како се завршава? Ти се надимаш због младости и имаш у виду зрело доба, усхићујеш се лепотом и тиме, што су ти руке испуњене силом која их покреће, што су ти ноге лагане и што скачу, што ти увојке разноси ветар и што твоје образе уоквирују нежне маље, што носиш одећу пурпурне боје и разнобојне свилене тканине, проткане призорима битака, сцена из лова или неких догађаја? Или, можда, гледаш на црну и блиставу обућу, дивећи се брижљиво прошивеним шавовима? Све то гледаш, а самога себе не видиш? Ја ћу ти, као у огледалу, показати ко си и какав си ти. Зар тајну наше природе ниси видео на гробљу? Зар ниси видео хрпе костију које леже једна преко друге, или огољене лобање, које са својим упалим очима представљају страхан и одвратан приказ? Зар ниси видео усне искежених зуба и остале удове, као раскомадане? Ако си их видео, онда си видео самога себе. Где су обележја твог садашњег процвата? Где је блиставост образа? Где је свежина усана? Где је величанствена лепота очију, које су блистале испод покроба обрва? Где је онај прав нос, који се налазио између облица образа? Где је коса која је падала по врату? Где су увојци, који су се обавијали око слепоочница? Где су руке, које су испуштале

стреле из лукова? Где су ноге, које су поскакивале као коњи? Где је пурпурна одежа, свила, плашт, појас, обућа, коњ и брзина његовог трка, све оно, чиме се данас надима твоја разметљивост? Кажи ми где је у ономе, што је овде (на гробљу) остало, све то, чиме се ти толико поносиш и о чему имаш тако високо мишљење? Који је сан толико непостојан? Које су варке сличне томе? Која је сенка толико слаба и неопипљива, као то сновиђење младости, које се у истом тренутку и појави и нестане? То ћемо упитати оне, који су због незрелости безумни у младости. Шта да кажемо о онима који су већ зрели? Мада су у савршеном (најбољем) добу, одликују се непостојаним понашањем и у њима нараста болест гордости. Име такве болести је надменост понашања. Као изговор за гордост њима најчешће служи старешинство и власт која је с њим повезана. Ако је поседују, пате због ње, или се тек за њу припремају. Често се догађа да више и нису на власти, али да причама о њој поново побуђују болест. И где ћеш наћи реч, која ће проникнути у њихове уши, затворене за глас проповедника? Ко ће такве људе убедити да се ни по чему не разликују од оних, који се показују у позориштима? Наиме, ови (глумци) носе личину (маску), имају вешто израђену пурпурну и позлаћену одећу и свечано седе у кочијама. Међутим, никаква болест гордости не улази у њих услед таквих украса. Какво су мишљење имали о себи пре изласка на позорницу, такво расположење задржавају у души и током представе. А кад сиђу с кочије и скину пурпурну одежду, не јадикују због тога. Они, међутим, који се на позорници свог живота горде својом старешинском влашћу, не размишљају о ономе што је било непосредно пре и што ће бити убрзо након тога. Као мехурови који се шире и надимају, тако се и они размећу када гласници громко објављују њихово име, стављајући на себе туђу маску и мењајући природан израз лица за претећи и страшан. Они настоје да им и глас звучи страшније, тако да онима, који га слушају, личи на зверски. Они не остају у

границама које су постављене за човека, него присвајају Божију свемоћ и Божију власт. Бивају убеђени да су тобоже они господари живота и смрти, јер међу онима, којима суде, некима дају ослобађајућу пресуду а друге осуђују на смрт, и при том не обраћају пажњу на то, ко је уистину Господар људског живота, Који одређује и почетак и крај људском постојању? Нека знају да је за поништење њиховог славољубља довољно само једно, и да су многе од старешина, у време док су вршили своју власт, видели отргнуте са својих старешинских седишта и положене у гроб, где је гласнике заменио плач. Како, дакле, господар туђег живота може да буде онај, који није господар ни свога (живота)? Међутим, ако гледајући на Онога Који је нас ради добровољно осиромашео и он постане сиромашан духом, и ако му пред очима буде била једнакост наше природе, онда јединородне с њим неће срамотити никаквим тужним призором привидног испољавања власти. Онда ће и он уистину бити блажен, јер је привремено смирење заменио за Небеско царство.

Не одбаци, брате, ни другу лекцију о сиромаштву, јер служи задобијању небеског богатства. Господ каже: Продај све што имаш и подај сиромасима, и имаћеш благо на небу (Мт. 19; 21). Чини ми се да такво сиромаштво није далеко од блаженог. Ето, ми смо оставили све и за Тобом пошли. Шта ће, дакле, нама бити, упитао је ученик Владуку (Мт. 19; 27). И какав је одговор добио на то? Блажени сиромашни духом, јер њихово је царство небеско. Хоћеш ли да разумеш, ко је сиромашан духом? Духом је осиромашео онај, који је телесно изобиље заменио за душевно богатство, који је земно богатство одбацио од себе као неко бреме, ко је постао лаган и ваздушаст и може да се попне горе, заједно са Богом, као што каже апостол, који је био узнесен на облаку (в. 1. Сол. 4; 17). Злато је тешко наслеђе, као што је тешко и свако вештаство које се жели као богатство. Врлина је, међутим, нека лака ствар која нас узноси горе. Тежина и лакоћа су међусобно супротне. Због тога нико не може постати лаган,

ако се приковао за тежину вештаства.

Ако, дакле, треба да се уздигнемо ка горњем, осиромашимо у ономе што вуче на доле. На који начин? На то указује Псалмопојац: Просу, даде убогима, правда његова остаје у векове векова (Пс. 111; 9). Ко заједничари са сиромашнима, тај се придружио Ономе Који је нас ради осиромашео. Господ је осиромашео да се ни ти не би бојао сиромаштва. Онај, Који је нас ради осиромашео, царује над васцелом творевином. Ако и ти осиромашешиш заједно са Осиромашеним, знај да ћеш и са Царем заједно царевати. Блажени сиромашни духом, јер њихово је Царство небеско, којег нека се сви ми удостојимо у Христу Исусу Господу нашем, и Њему нека је слава и сила у векове векова! Амин.